

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 9, nummer 1, 2013

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
info@stichtingtoudekinderboek.nl
di t/m vrij 13.00 - 17.00 uur
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474 (gedrukt)
issn 2211-7989 (online)
ABN-AMRO 61 17 46 190
StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren en ter inzage
geven van in principe niet recent
verschenen kinder- en jeugdliteratuur,
in het bijzonder uit het Nederlandse
taalgebied.

Van het bestuur

Traditiegetrouw wijd ik mijn bijdrage in het eerste
nummer van het jaar aan een korte terugblik op 2012 en
op de speerpunten voor 2013. Een uitgebreid overzicht
van het afgelopen jaar vindt u in het jaarverslag, dat op
verzoek naar u kan worden gemaïld.

Twintig procent. Met dit percentage kan ik vrijwel alle
ontwikkelingen in 2012 aangeven.
20% meer adressen voor het StOKpaardje (165), 20%
meer bezoekers (1794), 20% meer vrijwilligers, 2 x 20%
meer bezoekers van onze website
www.stichtingtoudekinderboek.nl.

Helaas 20% minder uitleen van boeken, voornamelijk te
wijten aan een geringe afname van grote aantallen
boeken voor speciale projecten als tentoonstellingen.
Aan het eind van het jaar konden we niet uitleenen via de
gezamenlijke digitale bestanden met de openbare
bibliotheken. Ook kwamen we 20 % tekort op onze
inkomsten en uitgaven.

*Uw donateursbijdragen en de subsidie blijven dan ook
hard nodig.*

Langs deze weg wil ik alle donateurs bedanken die hun
bijdrage voor 2013 reeds hebben overgemaakt!

Enkele trapjes zijn onlangs gesponsord door Stichting
HAND, zodat nu op een veilige manier met de boeken
op de bovenste planken (en met onszelf) kan worden
omgegaan.

Met de komst van zowel een nieuwe coördinator als een
ict-deskundige medewerkster worden de
werkzaamheden van diverse vrijwilligers aanzienlijk
verlicht en zijn we minder kwetsbaar geworden.

In mijn vorige bijdrage gaf ik aan dat de beslissing over
het projekt Broederenklooster minstens een jaar wordt
uitgesteld. Het is echter de bedoeling dat er al in maart
of april een besluit hierover wordt genomen, na een
extra inspraakronde voor de bevolking, de komende
maanden, over diverse alternatieven.

Speerpunten voor 2013 zijn verdere integratie binnen

het project Broederenklooster, inclusief tussentijdse oplossingen, en verbetering van onze inkomsten. Een per 15 januari opgerichte PR groep van medewerkers en een bestuurslid wil dit jaar onze naamsbekendheid op diverse manieren gaan vergroten.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

Etalage en vitrines

In februari komt de etalage in de Laarstraat in het teken te staan van Jules Verne. Herdachten we in 2005 Jules Verne's sterfdag in 1905, zo werd in 1863 zijn eerste boek uit de reeks wonderreizen, *Vijf weken in een luchtballon*, gepubliceerd. Voor StOK aanleiding voor een jubileum, 150 jaar later. Of er een echte ballon komt te hangen is niet zeker, maar de boeken van Jules Verne geven inspiratie genoeg om er iets leuks van te maken.

Vitrine I krijgt een lenteachtig onderwerp: lammetjes. Ook schapen en rammen mogen van de partij zijn. Denk aan *Het schaap Veronica*, *Het verloren schaap* en *De schaapskooi op de Elspeter heide*. Het geheel omkleed met de nodige wolligheid.

Vitrine II wordt eind februari weer opnieuw ingericht. Uit de kelder komt dan het genre "Informatief" aan bod, een categorie die onderverdeeld is in o.a. natuur, vervoer en sport. Vaak wordt hieruit wel geput voor de verschillende etalages, maar de boeken worden weinig uitgeleend, omdat ze niet in het zicht staan.

In de bibliotheek in de Broederenkerk komt het thema "oud en nieuw", dat we voor eind december hadden gepland, maar dat niet door kon gaan omdat de vitrine in gebruik was voor de tentoonstelling van zilversmid Chris Ros. Toch is het nog leuk om naast elkaar onze oudste en nieuwste uitgaven van eenzelfde boek te zien.

Recente schenkingen

Naar zee door Pieter Louwerse, geïllustreerd door Johannes Carolus Bernardus Sluyters. Uitgegeven in 1925 door Becht in Amsterdam, 4e verbeterde druk. 66 pagina's. Afmetingen: 15 bij 21 cm. Genre: jongensboeken.

Hansje en Stansje, zondagskindertjes door Cili Chlebna, geïllustreerd door Rucha Kloosterman-Wijdeveld. Uitgegeven in 1943 door N.V. Nederlandsche Uitgeverij "Opbouw" te Amsterdam. 76 pagina's. Afmetingen: 14 bij 22 cm. Genre: fantasieverhalen.

Van school gestuurd door May Baldwin (1862-1950), vrij uit het Engels, vertaald door Claudine Bienfait (1873-1960), geïllustreerd door Harold Copping. Uitgegeven in 1905 door Zalt-Bommel: H. J. van de Garde & Co. 299 pagina's. Afmetingen: 14 bij 23 cm. Genre: meisjesboeken, deugdverhalen.

Cowboy op de Creek-Ranch door H. Henszen Veenland, pseudoniem van Nicolaas Heiner, geïllustreerd door Johannes Hermanus Lutz (1888-1957), uitgegeven in 1948 door W. D. Meinema te Delft. 122 pagina's. Afmetingen: 15 bij 22 cm. Genre: jongensboeken, cowboyverhalen.

Op de Bibelebouse berg door Nel Wiebenga, met tekeningen van Ab Koning en Nel Wiebenga, uitgegeven in 1941 door Scheltens & Giltay te Amsterdam. 16 pagina's met 4 gekleurde illustraties en zwart-wittekeningen met steunkleur. Afmetingen: 25 bij 20 cm. Genre: prentenboeken, kabouterverhalen.

Zie voor de bespreking van een bijzondere schenking de bijdrage van Lot van den Akker.

Een bijzondere schenking

Soms treffen we het dat een bezoeker van onze bibliotheek zich laat ontvallen: "Ik heb die en die (kinderboekenschrijver) nog gekend" of "Die en die (kinderboekenschrijver) was mijn vader, moeder, oma of opa!" Ook komt het voor dat er iemand belt met zo'n mededeling en vervolgens vraagt of we belangstelling hebben voor de kinderboeken die haar grootvader heeft geschreven. En als die schenking dan een aanwinst voor onze collectie blijkt, dan spelen we daar graag op in met een artikel over desbetreffende schrijver.

[\[Meer\]](#)

Boekbespreking Hans Urian

Buitenlandse gasten. In 2013 zal ik boeken van zes buitenlandse gasten bespreken, zes kinderboeken uit de buitenlandse jeugdliteratuur. Te beginnen met *Hans Urian*.

Achterin mijn boekenkast heb ik een uit 1784 daterend exemplaar staan uit de verzamelde werken van Voltaire. De band vertoont duidelijke sporen van brand- en waterschade. Juist daardoor had ik dat deeltje voor weinig kunnen kopen. Ik moest eraan denken bij het schrijven van het artikel over *Hans Urian, de geschiedenis van een wereldreis*, een topser uit de Duitse jeugdliteratuur, door G.B. van Goor in 1933 in een Nederlandse vertaling uitgegeven. In dát jaar ook had de oorspronkelijke versie ergens in het kersverse Derde Rijk op straat kunnen liggen. Ik zag de zwartgeblakerde bladzijden al rondwarrelen.....

[\[Meer\]](#)

150 jaar Jules Verne - Aflevering 1

Hij staat bekend als een van de voorlopers van de *toekomstroman*. Zijn van prachtige illustraties voorziene werken zijn wereldwijd in vele talen vertaald. De zevende en de negende kunst hebben allang ontdekt dat zijn boeken zich bij uitstek lenen voor film en beeldverhaal. Natuurlijk bedoelen we Jules Gabriel Verne (1828-1905). Dit jaar is het 150 jaar geleden dat deze Franse auteur de eerste van zijn *Wonderreizen* publiceerde. Voor StOK aanleiding om er een reeks van zes artikelen aan te wijden. In dit nummer de eerste aflevering.

[\[Meer\]](#)

Studiedag SGKJ

Dat een studiedag over een literair onderwerp niet saai hoeft te zijn bewees het jaarlijks evenement van de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur. Een gevarieerde reeks onderwerpen stond op het programma. Over een volkskundige die de verteltraditie van Nederland op papier trachtte te krijgen. (Deden de Grimm's dat eerder ook niet?). Over een bijzondere collectie kinderboeken in een Twents kasteel. Over allerhande veranderingen en bewerkingen van Grimm's sprookjes en tenslotte over Grimm in het Fries.

[\[Meer\]](#)

Agenda

&

Berichten

In het virtuele Boekenmuseum vindt u o.a. veel informatie over *schrijvers van oude meisjesboeken* en tevens boekbesprekingen hiervan.

www.boekenmuseum.nl

Eveneens virtueel is de fantastische presentatie van *toverlantaarns* op:

www.luikerwaal.com

Op www.oudejeugdboeken.nl vindt u korte inhoudsbeschrijvingen van een groot aantal klassieke kinderboeken, van meisjesboeken t/m kerstmis- en sinterklaasboeken.

Dan een 'echte' expositie, in het www.steendrukmuseum.nl in

Valkenswaard, t/m 21 april, over de *Meesters van het affiche*. Wist u dat affiche voorkomt op de termenlijst die wordt gehanteerd bij de beschrijving van o.a. kinderboeken, net als kwartetspel en andere spellen.

Op 04.01.2013 wensten de medewerkers van StOK elkaar een gelukkig nieuwjaar en tijdens dit evenement zong de voorzitter, vermomd als *broeder Reinardus*, een geestig gelegenheidsgedicht, een ouderwetse protestsong, over het wel en wee van zijn stichting. Wat het meegezongen refrein betreft, dat kon beter! Wilt u weten hoe het wel moet klinken? Ga dan naar www.youtube.com en tik in: Les trois cloches/Les compagnons de la chanson/Edith Piaf. Overigens, evenals kwartetspel, affiche en toverlantaarnplaatje is ook gelegenheidsgedicht een heus *genre*.

Voor hen die willen weten welke *kinderboeken Simon Vestdijk (1898-1971)* las, gaat u naar de site waarop ze m.m.v Mieke Vestdijk zijn geplaatst: www.vestdijk.com/pics/kinderboeken/album.

Op www.zwartewaterkrant.nl nummer 47 betoogt bibliothecaris Marjolein Lolkema dat de officiële Nederlandse literatuur onze eigen kinderboekenschrijvers onvoldoende erkent. Als voorbeeld noemt zij W.G. van de Hulst Sr. Of dat zo is? Het zou best eens waar kunnen zijn. Mooie vraag voor een panel van deskundigen uit de wereld van letterkunde en kinderboek.

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u [ons mailen](#).

Copyright Stichting 't Oude Kinderboek | Dit bericht ongewenst? [klik hier om uzelf uit te schrijven](#)

Een bijzondere schenking

Een verzameling kinderboeken en schoolboekjes, geschreven of vertaald door P. Stouthamer, geschonken door zijn kleindochter.

Mevrouw Heleen Tonneyck-Ubbink belde StOK, met de vraag of we belangstelling hadden voor een aantal oude schoolboekjes die haar grootvader, Passchier Stouthamer, nog geschreven had en die ze altijd zorgvuldig had bewaard. Door ruimtegebrek gedreven, zocht ze een geschikte bestemming voor haar erfenis en werd geattendeerd op onze stichting. Natuurlijk lieten we de kans op een schenking met een verhaal erachter niet aan onze neus voorbij gaan en in september van het vorig jaar kwam mevrouw circa 25 boeken brengen.

Ze vertelde dat haar grootvader, geboren op 11-1-1899 te Sas van Gent en overleden op 30-5-1971 in Terneuzen, hoofd van de Bethlehemschool in Alphen aan de Rijn was. Deze school is inmiddels afgebroken om plaats te maken voor een nieuw gemeentehuis met parkeerterrein. Hij kende de directeur van uitgeverij Samsom in Alphen persoonlijk, hetgeen het publiceren van talloze boekjes zeker vergemakkelijkte.

Als hij geen les gaf, zat hij veel in zijn eigen studeerkamer te schrijven. Ook wandelde hij graag in het Bospark, waaruit hij inspiratie putte voor zijn vele natuurbeschrijvingen, o.a. in de boekjes over Loekie, het eekhoortje. Zijn kinderen vlogen uit naar Nederlands-Indië en de Filippijnen, waar hij ze herhaaldelijk bezocht en ook daar vond hij genoeg stof tot schrijven. *Onder de palmen* is daar een voorbeeld van.

Zelf zeer geïnteresseerd in het verleden, schreef hij samen met dr. K. de Vries een serie geschiedenisboekjes, *De lange weg, vaderlandse geschiedenis voor het christelijk onderwijs*, waarvan het eerste deeltje bestaat uit verhalen die allemaal in een verschillende periode uit de geschiedenis spelen. Hierin komt het verteltalent van de schrijver het meest naar voren. Alle drie delen gaan vergezeld van een werkboekje met vragen over de leerstof. Ook kregen we het instructieboekje voor de docent erbij.

Uit het Engels vertaalde hij in 1966 een serie natuurwetenschappelijke boekjes voor kinderen, in opdracht van het Isotype Instituut, *Allemaal hun eigen huis, Allemaal hun eigen kleren* en *Allemaal hun eigen voedsel*.

Ook ontvingen we twee exemplaren van *Wijd is de wereld*, waarvan in één met potlood allemaal verbeteringen en doorstrepingen zijn gemaakt, kennelijk voor een volgende druk!

Voor leerlingen van de eerste klas schreef hij een hele serie leesboekjes, allemaal met flinke letters en heel eenvoudig taalgebruik: *Bram, de beer, Wout en Wies op reis, Een eend in het ijs, Het bootje, Does, poes en de geit* en *Het lam*.

Sarno leert het verkeer, twee deeltjes, leert aan een Indonesisch jongetje de Nederlandse verkeersregels en *Wolf geeft verkeersles* leert kinderen de verkeersregels door het volgen van een blindengeleidehond.

Voor tweedeklassers schreef hij *Mies*, een grappig boekje over dieren die bang zijn voor een kat die zal komen, maar wat anders blijkt uit te pakken. Ook in de andere boeken schuwt hij clichés en prikkelt hij de belangstelling voor het ongewone en onbekende en kiest voor verrassende gezichtspunten.

Alles bij elkaar een mooie aanwinst voor StOK.

Lot van den Akker

Boekbespreking Hans Urian

Hans Urian, de geschiedenis van een wereldreis, Lisa Tetzner (1894-1963), Nederlandse bewerking Bep van Eck, bandtekening Hans Borrebach, overige illustraties Bruno Fuck, 1933, uitgeverij G.B. Van Goor Zonen's U.M. n.v. Den Haag. Oorspronkelijke Duitse uitgave 1929: *Hans Urian oder die Geschichte einer Weltreise*. Genre: fantasieverhalen; antropomorfistische verhalen; reisverhalen.

Auteur en historische achtergrond

Hans Urian is het eerste kinderboek van Lisa Tetzner, die aanvankelijk als sprookjesverteller en bij de radio met een kinderprogramma haar brood verdiende. Geen wonder dat dit boek kenmerken heeft van sprookje en fantasieverhaal. Desondanks vertelt het een realistisch verhaal, getuigend van een grote mate sociaal engagement in een tijd dat maatschappijkritiek niet welkom was.

Het boek werd in 1929 uitgegeven, nog in de tijd van de democratisch gekozen Weimar Republiek. Vier jaar later, na de machtsgreep van de nazi's, stond Lisa Tetzner reeds op de lijst van verboden schrijvers. Het is dus niet onmogelijk dat *Hans Urian* in 1933 op de brandstapel heeft gelegen. Een kinderboek dat mogelijk verbrand had kunnen worden. Een verontrustende gedachte. In hetzelfde jaar zoekt de schrijfster samen met haar man, de communistische journalist en schrijver Kurt Held, een veilig heenkomen in Zwitserland en wordt dit echtpaar aldus schrijver in ballingschap. Eveneens in 1933 heeft uitgeverij Van Goor het boek in een Nederlandse vertaling uitgebracht. In 1938 werd Lisa Tetzner het Duitse staatsburgerschap ontnomen en in 1948 kreeg ze een Zwitsers paspoort. Van 1937 tot 1955 was Tetzner spraakleraar aan een lerarenopleiding in Basel. Tot haar dood in 1963 woonde ze in het Zwitserse Carona.

Tussen 1929 en 1957 verschenen van haar hand ruim vijftig kinderboeken, naast een flink aantal in andere genres. *Levende bezems*, dat zij samen met Kurt Held schreef en de negen boeken uit de serie *De kinderen van nr. 67* behoren tot haar bekendste titels.

Met haar verloor de Duitse jeugdliteratuur een vooraanstaand schrijver en pleitbezorger van het fantasieverhaal, het fantastische kinderboek. Ze propageerde werk van Astrid Lindgren en C.S. Lewis. Lisa Tetzner heeft zich via haar boeken altijd sterk gemaakt voor het lot van de arme en kansarme kinderen. Daarnaast stelde zij ook de handel in dieren aan de kaak.

Genre: antropomorfistische verhalen

Het einde van het boek is sprookjesachtig met als slotzin: 'en ze waren heel gelukkig'. Er staat niet: 'en ze leefden nog lang en gelukkig'. Een sprookje is het boek niet. Een antropomorfistisch verhaal met kenmerken van een sprookje? Wat is antropomorfisme eigenlijk? Menselijke eigenschappen toekennen aan dieren, planten en dingen. Een moderne fabel dan? Sprookje en fabel zijn meer aan een definitie gebonden dan een antropomorfistisch verhaal. Vorm en lengte zijn zichtbare verschillen bijvoorbeeld. En per fabel komt meestal maar één duidelijke eigenschap naar voren.

Voor je het weet raak je verstrikt in het web van literaire definities en begrippen. *Hans Urian* is gewoon een realistisch en wonderbaarlijk reisverslag met boodschap. Naast het wonder van de vliegende en sprekende haas zijn er nog meer, zoals de overtocht naar Afrika als 'kanonskogels', die nog afgeschoten worden ook. Al die fantasieën zijn ondergeschikt aan het realisme van het verhaal, maar wel onmisbaar. Door Tetzner's vertelstijl lijken ze de gewoonste zaak van de wereld. En daardoor kon het ook zo'n goed boek worden.

Het verhaal

Op zoek naar brood. Hans woont samen met z'n moeder, broertjes en zusjes in de grauwe voorstad van een grote industriestad. Hun woning is klein en armoedig. Z'n vader is bij een bedrijfsongeval om het leven gekomen. Al gauw hebben ze geen geld meer om eten te kopen. Hans gaat op pad voor een brood en komt Trillewip tegen, een haas met afschroefbare helikopter-oren die kan praten. Via de bakker komen ze bij een boer, die hen doorverwijst naar Amerika, waar voedsel en geld in overvloed is. Dan begint hun wereldreis, een fascinerend avontuur, van een vliegende haas met een jongen op zijn

rug, die als zoektocht naar brood begonnen is. Een reis die hen het besef bij zal brengen dat er in de wereld het nodige mis is.

Van Groenland via Amerika naar Afrika. Via het land van de barbaarse, ongemaniëerde Eskimo's, waar Hans en Trillewip een uitgebuite weesjongen oppikken, komen de drie in Amerika aan. En daar voegt Bill, een miljonairszoon van een vader die in zijn fabrieken de arbeiders laat zwoegen om wapens te fabriceren, zich bij hen. 'We maken hier geweren en kanonnen, geen brood' krijgt Hans te horen op zijn vraag waarom ze geen brood maken. 'En die wapens worden verkocht aan oorlogvoerende landen. Met het verdiende geld kunnen we brood kopen', is het cynische vervolg. Met z'n vieren belanden ze dan in Afrika en daar raken de drie jongens Trillewip kwijt.

Naar China, Mongolië en Rusland. Ze vinden de haas terug in China, in het circus van een sluwe Indiër. Een gewetenloze Chinese handelaar verkoopt de drie jongens aan de directeur van een fabriek

waar ze kunstzijde produceren en waar honderden kinderen werken en dagelijks worden uitgebuit. De drie worden met valse voorwendsels de fabriek ingelokt en besluiten al gauw eensgezind een vluchtpoging te wagen. Met succes. Bij toeval vinden ze hun 'vliegtuig' Trillewip terug en reizen verder. Via Mongolië komen ze tenslotte in Rusland aan, waar ze door barse agenten worden gearresteerd, maar later vriendelijk worden behandeld. Bill en Kagsagsuk besluiten er te blijven, Bill om op zijn vader te wachten en de Eskimo om er voorgoed te gaan wonen.

Weer thuis....met brood. Na thuiskomst in Duitsland gaan Hans en Trillewip ieder huns weegs. De haas blijft dier en Hans mens. Dat is het beste, besluiten ze. Eenmaal in het huisje van z'n moeder aangekomen wacht Hans een onaangename verrassing. Hij wordt opgewacht door een politieagent en de schoolmeester. Beiden hebben nog een appeltje met deze voortvluchtige spijbelaar te schillen. Maar de vreugde over zijn terugkeer overheerst. Wanneer hij z'n moeder brood, vruchten, thee en zijn zelfverdiende geld heeft overhandigd en ze elkaar innig hebben omhelsd, is het boek uit.

Illustraties

Met zijn kleurige bandtekening maakt Hans Borrebach er een vrolijke boel van en permitteert zich enkele artistieke vrijheden. Voorbeelden: De negerhoofdman die in het verhaal voor Prillewip een diepe buiging maakt, is daar een flinke dikzak, maar op de bandtekening is hij een slanke atleet met knalrode dikke lippen die wel erg diep doorbuigt. Tijdens dezelfde ceremonie heeft Prillewip zijn wonderoren nog op! Klopt niet met de tekst. Ook legt hij wel erg de nadruk op Afrika. Aan de andere kant valt er voor de aandachtige toeschouwer ook humor te ontdekken. Maar Bruno Fuck's trefzekere krijttekeningen, die ook de oorspronkelijke uitgave sieren, maken meer indruk, al was het maar omdat ze beter aansluiten bij de geest van het verhaal. Opvallend is verder de vermelding van beide illustratoren hélemaal achterin het boek. Zo iets gebeurt toch bewust, lijkt me.

Conclusie

Vluchtig doorbladeren van *Hans Urian*, door de uitgever aanbevolen voor kinderen van 9-12 jaar, maakte mij al snel duidelijk dat ik hier te maken had met een interessant kinderboek. Een boek dat een plezier is om zelf te lezen en ook om vóór te lezen. 130 pagina's, niet te lang dus, verdeeld over 22 hoofdstukken met een korte inhoud vooraf is heel praktisch. Leerzame en amusante lectuur tegelijk, zeer geschikt om met de jonge luisteraar van gedachten te wisselen.

In simpele, heldere taal wordt duidelijk gemaakt dat kapitalisme en armoede onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Tetzners stijl is nooit schoolmeesterachtig of melodramatisch. De logica van haar kritiek op de maatschappij valt nauwelijks te weerspreken. Al in de eerste hoofdstukken spreekt er uit de gebeurtenissen een sterke bewogenheid met de werkende klasse. Verder wordt de lezer duidelijk

gemaakt dat de mensen elkaar en dieren als hun gelijken dienen te beschouwen om tot een leefbare samenleving te komen.

Bram van IJperen

150 jaar Jules Verne - Aflevering 1

In 2013 is het 150 jaar geleden dat de Fransman Jules Gabriel Verne de basis legde voor zijn legendarische Wonderreizen (Voyages extraordinaires). In 1863 namelijk leverde de toen nog onbekende 35-jarige auteur het script van Cinq semaines en ballon in bij Pierre Jules Hetzel, de bekende Parijse uitgever van het betere boek. Dit script betrof de eerste van de vele Wonderreizen die nog zouden volgen en was tevens het begin van een succesvolle schrijverscarrière.

Wie is Jules Verne?

In ieder geval de schrijver van drie nog in mijn bezit zijnde minipockets van de serie Junior Jongensboeken uit de jaren 50, *Naar het middelpunt der aarde*, *Michael Strogoff*, *de koerier van de czaar* en *De reis om de wereld in tachtig dagen*, titels die nog altijd niet vergeten zijn.

Jules Verne is eveneens de auteur van *De kinderen van kapitein Grant*, het 'blauwe' bandje dat ik op de middelbare school achteloos had weggedaan, waarschijnlijk geruild. Nog meer achteloosheid: van de stapel Illustrated Classics die ik in mijn jeugd verzameld had, heb ik er niet één meer. Daar zat, dat weet ik zeker, *20.000 Mijlen onder zee* bij!

Jules Verne staat voor 'fantastique, extraordinaire et visionaire', voor verbeelding, spanning en avontuur. Hij is de exponent van een literair en cinematografisch genre dat in zijn tijd, middenin de 19e eeuw, nog niet bestond, science fiction avant la lettre. Verne wordt algemeen beschouwd als de voorloper van de literaire wetenschappelijke toekomstroman. Toch bleef de in 1828 geboren auteur in zijn vaderland lange tijd een tweederangs schrijver, niet behorend tot de literaire elite. Dat was het gevolg van het feit dat hij van meet af aan bij de jeugdliteratuur was ingedeeld. Inmiddels staat Jules Verne in de meeste literaire handboeken opgenomen als een van de 'grands auteurs'.

Behalve om de tot de verbeelding sprekende gebeurtenissen is Jules Verne ook bekend om zijn vele en uitvoerige beschrijvingen. Voor mij reden waarom ik nooit 'Vernien' ben geworden, hoewel ik aardig op weg was, gelet op bovengenoemde jeugdboeken. Die beschrijvingen halen de vaart uit het verhaal en maken het lezen voor kinderen vermoeiend. Door het aantal ervan flink te verminderen en/of in te korten ontstonden niettemin spannende en informatieve kinderboeken.

Niet alleen voor het jeugdboek, maar ook voor film en stripverhaal is zijn werk een ware bron van inspiratie geweest; beide kunstgenres die het bij uitstek moeten hebben van spectaculaire beelden.

De literaire nalatenschap van Jules Verne is omvangrijk. Toen hij in 1905 stierf, had hij 73 romans, 4 verhalenbundels, 13 jeugdwerken, 18 theaterstukken en 180 gedichten bij elkaar geschreven.

Uitgevers

Een woord van dank zijn we verschuldigd aan Pierre Jules Hetzel, die het heeft aangedurfd *Cinq semaines en ballon* uit te geven, toen anderen het werk als onbelangrijk terugstuurden. Aan Hetzel danken we ook *Le magasin d'éducation et de récréation*, het blad voor kinderen dat veel voor de verspreiding van het jeugdboek heeft gedaan. Doel van het tijdschrift was: onderwijzen door te vermaken, en zowel op het verstand als op de verbeelding een beroep te doen. Korte tijd later verscheen bij Hetzel ook een Educatieve bibliotheek voor de jeugd. Verder is hij ook de uitgever van de prachtige Hetzel banden. Andere bekende uitgevers die veel voor het kinderboek hebben betekend, zijn Hachette en Garnier.

Van optimist naar pessimist; antisemiet?

Jules Verne die in het merendeel van zijn oeuvre een positief geluid laat horen, verandert in zijn laatste werken van toon. Het optimisme gebaseerd op het vertrouwen in de wetenschap, maakt dan plaats voor teleurstelling en vrees voor diezelfde wetenschap.

En dan de vraag of Jules Verne antisemiet was. We kunnen hem zeker geen pro-joodse gezindheid toedichten. Zo was hij een erkend tegenstander van de joodse kapitein Dreyfus, was hij voor diens veroordeling, maar later ook voor zijn vrijspraak. Hij bevond zich daarmee in het gezelschap van het zeer conservatieve Frankrijk uit die tijd. Daarnaast liet hij zich in *Hector Servadac* misprijzend over joden uit. De weinig vleierende beschrijving van Isac Hakhabut wordt door de een beschouwd als een uiting van antisemitisme en door de ander afgedaan als een karikatuur, een onvervalst cliché van de koopman-jood.

Informatie over Jules Verne

Er is een ruime hoeveelheid informatie over Jules Verne beschikbaar. Van het ruime aanbod op internet heb ik twee sites eruit gelicht. Allereerst de ongelooflijke verzameling van *alle* illustraties uit de 62 Voyages extraordinaires: www.renepaul.net/collection_verne1/ (op de spatie een streepje-onder-de-regel). De andere is de site van het Nederlandse Jules Verne genootschap: www.jules-verne.nl. Nantes en Amiens, respectievelijk geboorteplaats en gemeente waar hij is overleden, hebben terecht een museum gewijd aan hun beroemde inwoner. Info: www.nantes.fr/julesverne/ en www.jules-verne.net/maison-jules-verne.html. Ten slotte heb ik veel gehad aan de beknopte info van een studieboek van educatief uitgever Hatier: *Itinéraires Littéraires XIXe Siècle*.

Bram van IJperen

Studiedag SGKJ

Op vrijdag 16 november j.l. was StOK te gast op de studiedag van de Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur (SGKJ). De dag stond in het teken van het Grimm-jaar en van – daaraan gekoppeld – de overlevering van volksverhalen. Plaats van samenkomst was het Meertens Instituut in Amsterdam. Na binnenkomst in het moderne gebouw zorgde een ouderwets *bureau* voor een passende blikvanger. Vier boeiende lezingen werden ons voorgeschoteld, een overvloed aan informatie, en dat alles in een betrekkelijk kort tijdsbestek.

Een resumé:

Theo Meder vertelde ons over de overlevering van volksverhalen en noemde in dit verband het door hem en Cor Hendriks geschreven *Vertelcultuur in Nederland, Volksverhalen uit de collectie Boekenooogen (circa1900)*. Meer dan 800 pagina's, laaggeprijsd, kopen zou ik zeggen.

Hij wees ons op de website www.verhalenbank.nl, waar 42.239 volksverhalen staan opgeslagen. Onder volksverhalen moeten we behalve sprookjes en verhalen ook moppen, raadsels en broodjeaapverhalen verstaan. Theo noemde als trefwoord Roodkapje. Ik ben naar de verhalenbank gegaan en trof daar een zeer vrije bewerking van een ander sprookje aan: een mop over *Hash en Wietje*. En als u Kerkgang intikt leest u een predikantenmop.

In de jaren 60 en 70 zijn mede door de inspanningen van de bekende Voskuil en 24 verzamelaars ruim 32.000 verhalen gedocumenteerd. Sterverhalenjager was ene Jaarsma, die op zijn fiets het platteland afstruinde en z'n sagen en sprookjes bijeengarde, zonder de – eigenlijk onmisbare – hulp van een bandrecorder, laat staan van een camera. Die verhalen waren niet 100 % betrouwbaar, stelde Meder. En hoe betrouwbaar waren de verhalen van de vertellers eigenlijk? Het geheugen speelt immers een grote rol bij het doorvertellen. Het begrip *variabiliteit* werd genoemd. Nog een begrip: definitie. Wat zijn de verschillen tussen sagen, legenden, sprookjes en verhalen? Zijn er sluitende definities en – internationaal en nationaal – gelijkkluidende omschrijvingen?

Dankzij Christine Sinninghe Damsté kwamen we aan de weet dat de speelgoedkast uit de kinderkamer van Kasteel Twickel in Delden een heel interessante collectie oude kinderboeken bevatte. De drie kinderen van baron Van Heeckeren hadden destijds

(1850-1866) buitenlandse gouvernantes en deze zorgden ervoor dat er relatief veel buitenlandse boeken aangeschaft werden: 46 Engelse en 56 Franse (via de Zwitserse gouvernante). Onder de 66 Nederlandstalige kinderboeken was er een van Hendrik Tollens (1780 – 1856). En passant liet Christine weten dat Tollens' bekende gedicht *Wien Neêrlands Bloed* het eerste Nederlandse volkslied was. Klopt helemaal. Het Wilhelmus – als nationaal volkslied – dateert pas van 1932.

Na de broodjes presenteerde, onder de noemer De sprookjes van Grimm in de Nederlandstalige literatuur van 1820 tot 1940, de Belgische Vanessa Joosen haar onlangs verschenen studie *Wit als sneeuw, zwart als inkt*. Wat is het toch prettig luisteren naar een taalgenoot uit Vlaanderen! We hoorden haar zeggen dat het lang duurde eer de gebroeders Grimm echt doorbraken. Men vond hun verhalen te volks, zeker voor kinderen. Ook de grote diversiteit aan vertalingen, vrije bewerkingen en illustraties, alsmede de kindvriendelijke – vaak zeer persoonlijke – ingrepen die daarbij werden verricht, kwamen aan de orde. Een uitgebreide bespreking van dit boek treft u aan in nr.75 van *Berichten uit de wereld van het oude kinderboek*.

MEARKES FAN GRIMM

Bram van Ijperen

Aan Anne Popkema de pittige taak de rij te sluiten. Hij drukte ons met de neus op de praktijk van de vertaling en in het bijzonder op het vertalen van het Duits van de sprookjes van Grimm in het Fries van nu. Een streven dat alle lof verdient en helemaal de achterliggende gedachte: de Friese jeugd aan het *lezen* zien te krijgen. De klassiekers van de wereld jeugdliteratuur in het Fries! Geen gek idee om daarbij een social medium als Facebook in te schakelen.